

Kohtuasi C-375/20

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

10. august 2020

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Tribunal da Relação de Coimbra (Coimbra apellatsioonikohus, Portugal)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

11. mai 2020

Apellant:

Liberty Seguros S.A.

Vastustaja apellatsioonimenetluses:

DR

Põhikohtuasja ese

Tribunal da Relação de Coimbra (Coimbra apellatsioonikohus, Portugal) kolmas tsiviilkoda palub Euroopa Kohtul otsustada, kas liikmesriigi õiguses ette nähtud võimalus tugineda kannatanud kolmandate isikute ja Fundo de Garantia Automóvel'i (liikluskindlustuse tagatisfond, Portugal) vastu kindlustuslepingu tühisusele põhjusel, et tehingu sisu on õigusvastane, on liidu õigusega (direktiiv 2009/103/EÜ) kooskõlas.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTL artikli 267 teine lõik.

Eelotsuse küsimused

Kas [liidu] õigusega ja konkreetselt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2009/103/EÜ on vastuolus riigisisesed õigusnormid, millega on

lubatud tugineda kannatanud kolmandate isikute ja liikluskindlustuse tagatisfondi (Fundo de Garantia Automóvel) vastu mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse lepingu tühisusele, kui see tühisus on tingitud asjaolust, et kindlustusvõtja kasutas kindlustatud sõidukit tasu eest, salaja ja ebaseaduslikult reisijate- ja kaubaveoks ning varjas seda kasutusotstarvet kindlustusandja eest? Kas vastus oleks sama ka siis, kui reisijad oleksid olnud teadlikud sellest, et vedu toimub salaja ja ebaseaduslikult?

Viidatud liidu õigusnormid

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. septembri 2009. aasta direktiiv 2009/103/EÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse ja sellise vastutuse kindlustamise kohustuse täitmise kohta, eriti artikli 13 lõige 1.

22. juuli 2017. aasta kohtuotsus *Fidelidade-Companhia de Seguros S. A. vs. Caisse Suisse de Compensation jt* (C-287/16, EU:C:2017:575); 4. juuli 2006. aasta kohtuotsus *Adeneler jt* (C-212/04, EU:C:2006:443); 16. detsembri 1993. aasta kohtuotsus *Miret* (C-334/92, EU:C:1993:945) ja 13. novembri 1990. aasta kohtuotsus *Marleasing SA* (C-106/89, EU:C:1990:395).

Viidatud liikmeriigi õigusnormid

21. augusti 2007. aasta dekreetseadus nr 291/2007, millega kiidetakse heaks mootorsõidukite kasutamisest tulenev kohustusliku tsiviilvastutuskindlustuse kord ja võetakse riigisisesse õiguskorda osaliselt üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2005. aasta direktiiv nr 2005/14/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiive nr 72/166/EMÜ, 84/5/EMÜ, 88/357/EMÜ ja 90/232/EMÜ ning direktiivi nr 2000/26/EÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse kohta (Decreto-Lei n.º 291/2007 (aprova o regime do sistema do seguro obrigatório de responsabilidades civil automóvel e transpõe parcialmente para a ordem jurídica interna a Diretiva n.º 2005/14/CE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 11 de maio, que altera as Diretivas n.os 72/166/CEE, 84/5/CEE, 88/357/CEE e 90/232/CEE, do Conselho, e a Diretiva n.º 2000/26/CE, relativas ao seguro de responsabilidades civil resultante da circulação de veículos automóveis; edaspidi ka „SORCA“) (*Diário da República* nr 160/2007, I seeria, 21.08.2007): artikkel 22, artikli 47 lõige 1, artikli 49 lõike 1 punktid a ja b ning artikli 54 lõige 3.

16. aprilli 2008. aasta dekreetseadus nr 72/2008, millega kehtestatakse kindlustuslepingu õiguslik kord (Decreto Lei n.º 72/2008 (estabelece o regime jurídico do contrato de seguro); edaspidi „RJCS“) (*Diário da República* nr 75/2008, I seeria, 16.04.2008: eriti artikli 14 lõige 1, artikli 24 lõige 1, artikli 25 lõige 3 ja artikkel 43.

Tsiviilseadustiku (Código Civil) artikkel 253, artikli 254 lõige 1, artiklid 280 ja 294.

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse kokkuvõte

- 1 Liberty Seguros S.A. esitas kostja DR-i vastu tuvastamishagi nõudega „tühistada kostjaga sõlmitud kindlustusleping selle sisulise kehtetuse tõttu tagasiulatuvalt alates lepingu sõlmimise kuupäevast, ilma et see piiraks hageja õigust vastavalt dekreetseaduse nr 72/2008 artikli 25 lõikele 5 kostja tasutud kindlustusmaksed endale jätta“.
- 2 Hageja, nüüd apellant, väitis sisuliselt, et ta sõlmis 27. augustil 2015 kostjaga mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse lepingu, milles oli kindlustatud esemeks sõiduk (mis on üksikasjalikumalt identifitseeritud põhikohtuasja toimikus) numbrimärgiga 56-FB-46 (edaspidi „FB“), ja et kostja oli vastavas taotluses ennast identifitseerinud sõiduki omanikuna ja teatanud, et ta kasutab seda sõidukit eraviisiliselt peamise juhina.
- 3 Ta väitis samuti, et kostja esitas 9. septembril 2015 nimetatud kindlustuslepingu muutmise taotluse, paludes, et kindlustatud esemeks oleks sõiduki FB asemel teine sama margi ja mudeli sõiduk numbrimärgiga 80-PX-30 (edaspidi „PX“), mille puhul kostja identifitseeris ennast samuti omaniku ja peamise juhina, ning deklareeris, et sõiduk on mõeldud tema erakasutuseks, et sõidukil on kuus istekohta ja et tema on kindlustusvõtja ja peamine juht, mingit haagist deklareerimata. Hageja usaldas kostja deklareeritud andmeid ja nõustus lepingu muutmisega, jättes kõik teised 27. augustil sõlmitud algse lepingu tingimused jõusse.
- 4 Ta väitis samuti, et pärast 24. märtsil 2016 Prantsusmaal juhtunud õnnetust (mille ohvrid olid 12 sõidukis sõitnud isikut) sai ta teada, et kostja ei olnud sõiduki omanik ei kindlustatud sõiduki asendamise taotlemise ajal ega pärast seda; kostja ei olnud sõiduki peamine juht; ei kasutanud sõidukit taotluses deklareeritud otstarbel ega kasutusviisiks, vaid et seda sõidukit kasutati emigrantidest reisijate tasuliseks ja ilma loata veoks Portugali ja Šveitsi vahel; et sõiduk sõitis haagisega, mille brutomass oli 1300 kilogrammi; et sõidukil oli 12 istekohta (lisaks juhiistmele); ja lisaks, et selle sõiduki peamine juht oli 19-aastane FN, kellel oli B-kategooria mittekutselise sõidukijuhi luba, millega oli lubatud juhtida sõidukeid, milles sõidab kuni üheksa reisijat, ja haagitud haagisega, mille brutomass ei ületa 750 kilogrammi.
- 5 Lõpuks avaldas hageja, et kostja oli jätnud need asjaolud tahtlikult teatamata, eelkõige sõiduki kasutamise teostatud tegevuse jaoks, eksitades hagejat selle riski ulatuse osas, mille kohta leping sõlmiti, ja lisas, et kui ta oleks nendest asjaoludest teadlik olnud, oleks ta lepingu sõlmimisest keeldunud.
- 6 Kostja rikkus oma käitumisega ettekavatsetult ja tahtlikult dekreetseaduse nr 72/2008 artikli 24 lõikes 1 ette nähtud kohustust ülekantavast riskist algselt teatada. Seetõttu on hagejal vastavalt nimetatud dekreetseaduse artikli 25 lõikele 3 ning tsiviilseadustiku artikli 253 ja artikli 254 lõikele 1 õigus leping tühistada, mida ta palub kohtulikult tuvastada.

- 7 Kostja, kes kutsuti nõuetekohaselt kohtusse, ei väielnud vastu.
- 8 Fundo de Garantia Automóvel (liikluskindlustuse tagatistfond; edaspidi „FGA“) esitas kostjale vastamiseks antud tähtaja jooksul vabatahtliku põhimenetlusse astumise avalduse, milles ta tugines oma menetluses osalemise õigusele (kuna tal on kostjaga samad huvid, sest kui hageja nõuded rahuldatakse, on tema vastutav hüvitise maksmise eest), vaidlustas hageja väidetud asjaolud ning palus hagi rahuldamata jätta, esitades vastuhagi ja kolmanda isiku menetlusse astumise avalduse ning nõudes, et VS-i (kindlustatud sõiduki registreeritud omanik), FN-i (kindlustatud sõiduki juht) ja JT (hageja kindlustusagent) kohustataks menetlusse astuma.
- 9 Ta väitis selle kohta, et kindlustusleping sõlmiti kostja DR-i elukohajärgse kindlustusagendi sekkumisega, kusjuures on üldteada asjaolu, et see kostja tegeles tööalaselt tasulise reisijateveoga Šveitsi ja Portugali vahel, mis oli teada hageja kindlustusagendile, kes lepingu sõlmimise/muutmise ajal vaatas sõiduki üle ja teadis, et selles oli kolm istmerida ja haagisekonks. Ta lisis, et hagejal on endal laias valikus ressursse selleks, et tuvastada talle kindlustatud isiku edastatud andmete tõesust ning et hageja on kohustatud kontrollima kindlustusvõtja vastuseid ja nende õigsust, mistõttu kujutab lepingu tühisusele tuginemine endast kuritarvituslikku teguviisi *venire contra factum proprium* i vormis. Teiselt poolt väidab ta, et sellise vea esinemise korral ei saaks dekreetseaduse nr 291/2007 artikli 22 kohaselt sellele tugineda kannatanute vastu, mistõttu ta esitas vastuhagi, nõudes, et hagejat kohustataks „tunnistama, et kostja DR-iga sõlmitud kindlustuslepingu võimalikule tühistatavusele või tühisusele ei saa tugineda kannatanute ja FGA vastu“.
- 10 Pärast algsete poolte vahel toimunud võistlevat menetlust andis kohus FGA-le loa vabatahtlikult põhimenetlusse astuda ja võttis vastuhagi menetlusse.
- 11 Vahepeal esitas hageja hagi täiendamise menetlusdokumendi, milles ta jäi kõigi alguses hagiavalduses esitatud nõuete juurde, kuid väitis, et kuna kindlustusleping sõlmiti isikuga, kellel ei ole õiguskaitset väärivat huvi (ebaseaduslik/salajane reisijatevedu), on see kindlustusleping dekreetseaduse nr 72/2008 artikli 43 lõike 1 alusel tühine leping, ning taotles seetõttu vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku (Código de Processo Civil) artikli 265 lõigetele 2 ja 3 hagi muutmist, nii et see sisaldaks järgmisi nõudeid:
- „a) – esimese võimalusena tunnistada kindlustusleping tühiseks koos kõigi sellest tulenevate õiguslike tagajärgedega;
- b) – teise võimalusena juhul, kui lepingut ei tunnistata tühiseks, tühistada see hagi esitatud konkreetsetes tingimustes ja vastavalt hagiavalduses esitatud põhjendustele, mis on nõuetekohaselt kohtutoimikusse lisatud“.
- 12 Esimese astme kohus pidas tõendatuks eelkõige järgmisi faktilisi asjaolusid.

- 13 Kostja tegi 27. augustil 2015 hagejale ettepaneku sõlmida mootorsõiduki kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse leping.
- 14 Selle ettepanekuga soovis kostja, kes identifitseeris ennast sõiduki FB omanikuna ja teatas, et ta kasutab sõidukit eraviisiliselt, kindlustada lisaks kohustuslikule tsiviilvastutuse riskile sõiduki kasutamisega väidetava omaniku ja peamise juhina tekitatud kahju korral ka osaliselt klaaside kulu partnerist autoremonditöökojas, juhi surma või töövõimetuse riski, juhi ravikulud, juhi täieliku ajutise töövõimetuse riski koos haiglaraviga ja võtta reisiabi pluss kindlustuse.
- 15 Hageja, kes usaldas sel ajal kostja avaldusi, mille tõesust ja heausksust ta eeldas, nõustus andma kindlustuskatte, mille kohta talle oli ettepanek tehtud, ja väljastas vastava poliisi.
- 16 Kostja esitas 9. septembril 2015 mõni päev varem jõustunud kindlustuslepingu raames hagejale uue ettepaneku, millega ta soovis ilma kehtivaid kindlustuskatteid ja põhisummasid muutmata kindlustada selle hetkeni kindlustatud sõiduki asemel teise sama margi ja mudeli sõiduki numbrimärgiga PX.
- 17 Kostja teatas muutmissettepanekus, mille ta allkirjastas samuti nimetatud sõiduki kohta, et ta sõlmib kindlustuse selle sõiduki omaniku ja peamise juhina; et sõiduk on mõeldud kasutamiseks eraviisiliselt ning et sõidukil on 6 (kuus) istekohta reisijateveoks ja juhiiste, ilma et ta oleks teatanud, et ta kavatses kindlustada haagist.
- 18 Hageja usaldas taas kostja avaldusi, mis esitati viimase allkirjastatud 9. septembri 2015. aasta muutmissettepanekus ja mille tõesust ja heausksust hageja eeldas, ja nõustus kindlustatud sõiduki muutmisega ettepanekus ette nähtud riskitingimustel alates sellest kuupäevast ning väljastas vastava kindlustuslepingu lisa.
- 19 Pärast 25. märtsi 2016 sai hageja teada, et kostja ei kasutanud deklareeritud sõidukit ei kindlustatud sõiduki asendamise ettepaneku tegemise ajal ega hiljem mitte kindlustusettepanekus märgitud otstarbel ega kasutusviisil, vaid muul otstarbel, vaid kasutas seda rahvusvaheliseks emigrantidest reisijate ja kaubaveoks Šveitsi ja Portugali vahel tasu eest, ning et sõidukit kasutati liikluses haagisega.
- 20 Kindlustatud sõidukis sõitis üheksa isikut (kolmes istmeregas, millest igapähe on kolm istekohta), välja arvatud 24. märtsil 2016, millal sõidukis sõitis 12 isikut (neljas istmeregas, millest igapähe on kolm istekohta, millest viimane istmerida oli lahtitõmmatav).
- 21 Kostja tegeles selle tegevusega, mida ta reklaamis vähemalt alates 2015. aasta aprillist, ilma et tal oleks selleks ühegi ametiasutuse antud luba.
- 22 Kostja jättis oma kindlustusettepanekus sellest tegevusest hagejale tahtlikult teatamata.
- 23 Kostja ja menetlusse astuja FN olid sõiduki PX peamised juhid.

- 24 Menetlusse astuja FN oli 23. märtsi 2016. aasta seisuga 19-aastane ja tal oli B-kategooria mittekuitselise sõidukijuhhi luba, millega tal oli lubatud juhtida kuni üheksa reisijaga sõidukeid, millega võib ühendada haagise, mille brutomass ei ületa 750 kg.
- 25 FN tegi sõiduki PX ja kostja ühe teise sõiduki juhina ajavahemikul 2015. aasta augustist kuni 24. märtsini 2016 vähemalt 20 (edasi-tagasi) sõitu Šveitsi ja Portugali vahel, kasutades enamiku sõitude jaoks sõidukit PX.
- 26 Kindlustatud sõiduk tegi vähemalt mõned nendest sõitudest haagisega, mille brutomass oli 1300 kg.
- 27 Sõidukil PX oli üheksa püsivat istekohta ja 24. märtsil 2016 lisati sellele neljandasse ritta veel kolm lahtitõmmatavat istekohta. Need istekohad paigaldati selle reisi alustamise päeval, kui õnnetus juhtus, ja neil puudusid turvavööd.
- 28 Kostja oli täiesti teadlik asjaolust, et ta ei tohtinud reklaamida ja veel vähem teatada hagejale tegelikku tegevust, mida ta selle sõiduki (ja haagise) kasutamisega tegelikult teostas ja millest ta sai suurt kasumit tulenevalt hinnast, mida ta tema teenuseid kasutatavalt isikutelt sai, kusjuures pädevad ametiasutused ei olnud talle selle tegevuse jaoks luba andnud.
- 29 Kostja võttis igalt reisijalt, keda ta vedas, tasu vähemalt 100 eurot iga edasi- või tagasisõidu eest Portugali ja Šveitsi vahel.
- 30 See hind sisaldas reisijate ja nende kohvrite vedu uksest ukseni.
- 31 Sõite tegi ainult üks juht, kellel enamasti ei olnud asjakohast juhiluba, arvestades transporditavate inimeste arvu ning sõiduki ja vastavate haagiste omadusi.
- 32 Kostja oli täiesti teadlik, et kui ta oleks kindlustustaotluse esitamise ajal teatanud hagejale oma tegevusest, mida ta kavatses jätkata, kasutades selleks kindlustatud sõidukit, ei oleks hageja kunagi nõustunud temaga asjaomast kindlustuslepingut sõlmima ja veelgi vähem kindlustatud mootorsõidukit hiljem muutma.
- 33 Hageja sai teada nendest asjaoludest (tegevusest, mida kostja teostas kindlustatud sõidukit kasutades) pärast rasket liiklusõnnetust kaubikuga PX ja uurimist, mille ta lasi teha.
- 34 Õnnetus juhtus 24. märtsil 2016 kell 23.40 maanteel EN79, Moulin'is Montbeugny omavalitsusüksuses Lyon[i piirkonnas] Prantsusmaal.
- 35 Õnnetus juhtus, kui kindlustatud sõiduk, mida juhtis sel hetkel menetlusse astuja FN ja mis sõitis Mâcon-Moulins'i suunal, sattus laupkokkupõrkesse vastassuunas liikunud raskeveokiga.
- 36 Kokkupõrge leidis aset raskeveoki sõidusuunda (Moulins-Mâcon) arvestades parempoolisel sõidurajal, millesse sõitis sisse kindlustatud sõiduk PX, mis liikus

vastassuunas ja lubatud kiirusest (80 km/h) suurema kiirusega, pärast mitut möödasõitu teistest sõidukitest.

- 37 Selle kokkupõrke tagajärjel hukkus kaksteist emigreerunud Portugali kodanikku, kes olid Šveitsist teel oma sünnimaale, et veeta lihavõtted koos perega.
- 38 Iga reisija oli maksnud või valmis maksma selle reisi eest kostjale DRile vähemalt 100 eurot.
- 39 Kui reis ei oleks traagiliselt ja lõplikult katkenud, oleks see pidanud toimuma Šveitsi ja Portugali vahel katkestamatult ja nii, et oleks võimalik, et reis lõpeb ettenähtud sihtkohas 25. märtsil 2016 kella 11.00 ja 12.00 vahel.
- 40 Ei olnud ette nähtud ühtegi vahepeatust puhkamiseks ei sellele sõidukijuhile, kes vastutas üksinda sõiduki juhtimise eest kogu teekonnal, ega reisijatele, kes reisisid koos suure osaga oma pagasist „kokku pressitult“ umbes 4,5 ruutmeetri suuruse pindalaga ja 8,5 kuupmeetri suuruse mahuga ruumis, neli neist (kolm, kes istusid viimases istmeregas, ja laps, kes oli sõidu ajal süles) ilma turvavööta (mida sõidukis ei olnud).
- 41 Kõige lühem selle reisi jaoks kavandatud sõit, Šveitsi Romonti linnast Portugali Guarda linna, oli 1643 kilomeetrit, kestusega 16 tundi järjest.
- 42 Sõidukil PX ei olnud sõidumeerikut ega vastavate juhtide pidevate või vahelduvate sõiduaegade registreerimise süsteemi.
- 43 Saatusliku õnnetuse ajal vedas sõiduk PX haagist, mille brutomass (tühjalt) oli 1300 kg ja milles veeti reisijate ülejäänud kohvleid ja isiklikke asju.
- 44 Sõidukiga transportitavate isikute ja esemete kaal muutis sõiduki liikluses ebanormaalselt ebastabiilseks, mida suurendasid järsult niisuguste manöövrite tegemine nagu möödasõidud ja sõitmine kiirusel üle 90 km/h.
- 45 Raskeveokiga kokkupõrke tagajärjel paiskusid ilma turvavööta sõitnud reisijad enda ees istuvate reisijate peale, mis suurendas nende surmaohtu ja millel oli paratamatult oma osa nende surmas.
- 46 Haagis ei olnud käesolevas kohtuasjas vaidlusaluse kindlustuslepinguga kindlustatud.
- 47 Kostja teatas menetlusse astujale JT-le, et ta sõlmib kindlustuslepingu, ja palub sõiduki PX omanikuna poliisi vajaduse korral muuta ning et ta on selle sõiduki peamine juht.
- 48 Kostja kinnitas, et vormil esitatud vastused vastavad täielikult tõele ning et ta ei varjanud mingit teavet, mis oleks võinud hageja otsust välja pakutud kindlustuse kohta mõjutada.

- 49 Ta teatas siiski, et ta on teadlik oma kohustusest esitada täpselt kõik andmed, mis olid talle teada või mida ta pidas mõistlikult oluliseks selleks, et kindlustusandja saaks riski hinnata, ning teatas ka, et ta on teadlik kohustusest teatada kõikidest asjaolude või kindlustatud riski muutustest lepingu kehtivuse ajal.
- 50 Pärast kohtuistungit tehti kohtuotsus, millega hagi rahuldati osaliselt ja FGA vastuhagi rahuldati tervikuna ning hageja ja kostja vahel sõlmitud kindlustusleping tunnistati tühiseks *inter partes* õigusmõjuga ja sellest tulenevate õiguslike tagajärgedega, jäeti ülejäänud nõuded kostja vastu rahuldamata ja tuvastati, et kindlustuslepingu tühisusele ei saa tugineda kannatanud kolmandate isikute ega FGA ees.
- 51 Hageja Liberty Seguros S.A. esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 52 Liberty S.A. väidab oma apellatsioonkaebuses, et kuna vaidlustatud kohtuotsuses tunnistatakse kõnealuse kindlustuslepingu tühisust ja tunnistati see leping tühiseks, oleks samuti pidanud tuvastama, et sellele tühisusele saab tugineda menetluses astuja FGA ja järelilikult ka põhikohtuasjas kõne all olevas õnnetuses kannatanute vastu, kuna kahjuhüvitist peab maksma see fond.
- 53 See tuleneb tsiviilseadustiku artikli 291 tõlgendamisest koostoimes dekreetseaduse nr 72/2008 artikliga 2, artikli 25 lõigetega 1 ja 3 ning artikli 147 lõigetega 1 ja 2 ning dekreetseaduse nr 291/2007 artiklitega 22, 27 (*a contrario*), artikli 47 lõikega 1, artikli 49 lõikega 1 ja artikli 54 lõikega 4.
- 54 Nende riigisiseste õigusnormide kohaldamine ei ole nimelt vastuolus Euroopa Liidu direktiividega, mis käsitlevad mootorsõidukite kasutamise kohustuslikku tsiviilvastutuskindlustust.
- 55 See tuleneb sellest, et Euroopa Liidu direktiividel on eraõiguslike isikute ja liikmesriigi või avalik-õiguslike asutuste (käesolevas kohtuasjas FGA) vahelistes suhetes vertikaalne vahetu õigusmõju, mis tähendab, et eraõiguslikud isikud võivad avalikõiguslikes suhetes tugineda direktiivi sätetele, mis on piisavalt selged, täpsed ja tingimusteta.
- 56 Horisontaalne vahetu õigusmõju avaldub eraõiguslike isikute vahelistes suhetes (eraõiguslikud suhted) ning kuigi Euroopa Kohtu praktika kohaselt on määrused vahetult kohaldatavad (st vertikaalne ja horisontaalne vahetu õigusmõju), näeb see direktiivide puhul eraõiguslike isikute ja riigi või riigiasutuste vahelistes suhetes ette üksnes vertikaalse vahetu õigusmõju võimaluse.
- 57 Seega ei ole liikmesriikide kohtutel direktiivide vahetu kohaldamise ehk teisisõnu horisontaalse vahetu õigusmõju tunnustamise osas eraõiguslike isikute vahelises

- kohtumenetluses mingit kaalutusruumi, mistõttu nad ei saa seda õigusmõju tunnustada.
- 58 Käesolevas kohtuasjas on Liberty Seguros riigisisese õiguse alusel kindlustuslepingu tühisuse tõttu tsiviilvastutusest vabastatud.
- 59 Riigisiseste õigusnormide tõlgendamine kooskõlas liidu õigusega on välistatud, kui see viib riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamiseni.
- 60 Apellant palub seega, et vaidlustatud kohtuotsus asendataks teise kohtuotsusega, millega rahuldatakse apellatsioonkaebus ning tunnistatakse ja otsustatakse, et apellandi ja kostja DR-i vahel sõlmitud mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse lepingu tuvastatud ja tunnustatud tühisusele saab tugineda menetluses astuja FGA ja Prantsusmaal 24. märtsil 2016 juhtunud õnnetuses kannatanute vastu, kellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus on nimetatud fondil (mitte hagejal Liberty Segurosel).
- 61 Oma vastuses apellatsioonkaebusele palus FGA apellatsioonkaebuse eset laiendada, esitades selle laiendamise kohta järgmised argumendid.
- 62 FGA leiab, et asja menetlev kohus oleks pidanud pidama tõendatuks, et kindlustusagent oli täiesti teadlik kostja DRi ebaseaduslikust tegevusest, st tasulisest reisijateveost Šveitsi ja Portugali vahel.
- 63 Sellest tulenevalt kujutab kindlustusandja tuginemine lepingulistele eranditele endast kahtlemata kuritarvitust *venire contra factum proprium*'i tähenduses, kuna see üksus kavatses vastavalt tsiviilseadustiku artiklile 334 võtta õigusliku seisukoha, mis on ilmselgelt vastuolus tema varasema tegevusega.
- 64 Isegi kui seda nii ei mõisteta, on mootorsõidukite kasutamise kohustusliku tsiviilvastutuskindlustuse lepingu raames õiguskaitset vääriv huvi liiklusõnnetuses kannatanu huvi, mistõttu ei saa RJCS-i artikli 43 sätteid kohaldada.
- 65 Järelikult, isegi kui nõustuda, et kindlustusleping ei kajasta õiguskaitset väärivat huvi, nõuab kohustusliku kindlustuse erikord, et RJCS-i artiklis 43 nimetatud tühisust tuleb tõlgendada kui lihtsalt tühistatavust – mis peab olema seotud valeandmete esitamisega – ja seega ei saa sellele tugineda kannatanute vastu.
- 66 Ja isegi kui tegemist oleks tühisusega – *quod non* –, saaks sellele tugineda kannatanute ja seega FGA vastu üksnes juhul, kui seda oleks tunnistatud enne õnnetust.
- 67 Kokkuvõttes palub FGA jätta Liberty Segurose apellatsioonkaebus põhjendamatus tõttu rahuldamata, jättes vaidlustatud kohtuotsuse muutmata, ja teise võimalusena otsustada apellatsioonkaebuse eset laiendada.

Eelotsusetaotluse põhjenduse kokkuvõte

- 68 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab tema menetluses oleva apellatsioonkaebuse lahendamiseks hindama, kas erinevalt esimeses kohtuastmes otsustatust tuleb asuda seisukohale, et kannatanute ja FGA vastu võib tugineda kindlustuslepingu tühisusele õiguskaitset vääriva huvi puudumise tõttu.
- 69 Esimese astme kohus leidis, et käesolevas kohtuasjas vaidlusalune kindlustusleping on lisaks sellele, et see on tühistatud, tühine vastavalt RJCS-i artikli 43 lõikele 1, kuna kindlustatud isiku huvi seoses kindlustatud riskiga ei vääri õiguskaitset.
- 70 Seejärel leiti vaidlustatud kohtuotsuses, et kindlustuslepingus tuvastatud puudustele – tuleb korrata: tühisus (kindlustusvõtja) õiguskaitset vääriva huvi puudumise tõttu seoses kaetud riskiga ning algse deklareerimiskohustuse ja sellest tulenevalt tühistamine sõiduki kasutamiseiga seotud riskist teatamise kohustuse tahtliku rikkumise tõttu – saab vastavalt kohaldatavale riigisisesele õigusele, eelkõige dekreetseaduse nr 291/2007 artiklile 22, milles on sõnaselgelt ette nähtud, et lepingu tühisusele saab tugineda kannatanute vastu, ja artikli 54 lõigetele 3 ja 4 koostoimes RJCS-iga tugineda kannatanute ja FGA vastu.
- 71 Esimese astme kohus järeldas vaidlustatud kohtuotsuses siiski, et see tulemus – see tähendab tuginemise võimalikkus – ei ole liidu õigusega kooskõlas, kinnitades, et „[v]astavalt esimese direktiivi artikli 3 lõikele 1 ja teise direktiivi artikli 2 lõikele 1, liidu õigusega kooskõllaliselt tõlgendamisele ja Euroopa Liidu Kohtu väljakujunenud kohtupraktikale ei või liikmesriigid nende direktiivide kasulikkude mõju kahjustada, ei saanud Portugali riik seega sätestada SORCA artiklis 22, et kindlustusandja võib tugineda kannatanute ja FGA vastu lepingu kehtetusest tulenevatele eranditele, isegi kui need on olemas juba lepingu sõlmimise ajal“.
- 72 Selle arutluskäigu põhjal järeldas ta lõpuks, et „eespool öeldu põhjal tuleb asuda seisukohale, et *inter partes* kindlustusleping on kehtetu (õiguskaitset vääriva huvi puudumise tõttu tühine ja kindlustusvõtja valeandmete esitamise ja andmete tahtlikult esitamata jätmise tõttu tühistatav), kuid kindlustusandja ei saa siiski tugineda sellele kehtetusele kannatanud kolmandate isikute ja FGA vastu“.
- 73 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul näib, et esimese astme kohus lähtus eeldusest, et põhikohtuasjas vaidlusalune olukord ja olukord, milles algatati kohtuasi, milles tehti Euroopa Liidu Kohtu 20. juuli 2017. aasta kohtuotsus C-287/16, olid samaväärsed, mistõttu ta järeldas, et riigisisene õigus on selle tuginemise võimalikkuse/võimatuse osas liidu õigusega vastuolus, seades vastavalt põhimõttele, et liidu õigus on liikmesriigi õiguse suhtes esimuslik, esikohale liidu õiguses ette nähtud lahenduse, järeldades seega, et kindlustusandja ei või tugineda kannatanute ja FGA vastu kindlustuslepingu kehtetusele, mis on tingitud tühisusest õiguskaitset vääriva huvi puudumise tõttu või tühistamisest

seetõttu, et kindlustusvõtja on esitanud valeandmeid või jätnud tahtlikult andmed esitamata.

- 74 See on sisuliselt järeldus, mida apellandist kindlustusandja palub apellatsioonimenetluses muuta, tuginedes asjaolule, et seadusandja soovis 21. augusti 2007. aasta dekreetseadusega nr 291/2007 direktiivi 2005/14/EÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse kohta riigisisesse õiguskorda ainult osaliselt üle võtta, sest nii oli see vastavas preambulis sätestatud, ja asjaolule, et direktiividel ei ole horisontaalset vahetut õigusmõju, mis on tõlgendus, mis – nagu ta on püüdnud tõendada – säilib Euroopa Kohtu praktikas sisuliselt muutumatuna.
- 75 Apellandist kindlustusandja väidab samuti, et kooskõlalise tõlgendamise põhimõtte, mis on alternatiiv direktiivide horisontaalse vahetu õigusmõju puudumisele, kasutamisest ei ole kasu, kuna käesolevas kohtuasjas vaidlusaluses olukorras tähendaks riigisisese õigusnormi tõlgendamine kooskõlas liidu õigusega riigisisese õiguse tõlgendamist *contra legem*, sest vaidlustatud kohtuotsuses nähtub selgelt, et nõuetekohaselt tõlgendatud riigisisese seadusega ei ole võimalik muu tulemus kui tuginemise võimalikkus, ja kui Euroopa Kohuskehtestas nimetatud põhimõtte, tõi ta välja, et see ei või olla aluseks õiguse tõlgendamisele *contra legem*.
- 76 Kuigi direktiivide horisontaalse vahetu õigusmõju puudumise tõlgendus sisuliselt säilib – vaatamata „vahetu õigusmõju põhimõttest“ tulenevatele vastupidistele järeldustele –, on siiski välja arendatud alternatiivseid lahenduis sellele horisontaalse õigusmõju puudumisele, millest võib nimetada mõiste „riik“ laia käsitust, kooskõlalise tõlgendamise mehhanismi kasutamist ja liidu õiguse rikkumise eest riigi vastutuse põhimõtte kinnitamist.
- 77 Samuti on võimalik viimase võimalusena kasutada eelotsusetaotluse mehhanismi, et vältida direktiivide horisontaalse vahetu õigusmõju tunnustamata jätmist, kuna Euroopa Kohtu otsused on üldkohaldatavad, mistõttu on liikmesriikide kohtud kohustatud järgima Euroopa Kohtu otsustes liidu õigusnormile antud tähendust ja ulatust.
- 78 Eraõiguslike isikute vahel direktiivi teatavale sisule tuginemiseks horisontaalse vahetu õigusmõju puudumisele alternatiivsete lahenduste kasutamise õiguspärasus tuleneb kõigepealt liidu õiguse esimuslikkuse põhimõttest, mis aitab kaasa tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtte kinnitamisele, et vältida riigi vastutust liidu õiguse rikkumise eest.
- 79 Direktiivide horisontaalse vahetu õigusmõju puudumisele alternatiivsete mehhanismide seas on siinses kohtuasjas oluline kooskõlalise tõlgendamise mehhanism, mida tuntakse ka kaudse õigusmõju põhimõttena või ausa tõlgendamise põhimõttena ning mis seisneb sisuliselt liikmesriikide kohtute kohustuses tõlgendada direktiivi ülevõtmise riigisiseseid õigusnorme direktiivi sõnastust ja eesmärki arvestades.

- 80 Seda põhimõtet on selgelt tunnustatud 13. novembri 1990. aasta kohtuotsuses *Marleasing* (C-106/89), millest nähtub selgelt, et tõlgendusmehhanismi tuleb kohaldada ka eraõiguslike isikute vahelistele suhetele, mitte ainult vertikaalsetele suhetele; et see on siduv liikmesriikide kõikide ametiasutuste suhtes ja et see on adresseeritud kogu riigisisesele õigusele tervikuna, mis on vastu võetud nii enne kui ka pärast direktiivi, mitte ainult konkreetselt direktiivi ülevõtmiseks vastu võetud riigisisestele õigusaktidele.
- 81 Euroopa Kohus viitas 4. juuli 2006. aasta kohtuotsuses *Adeneler* (C-212/04) siiski sellise tõlgendusviisi piiridele: „Liikmesriigi kohtu kohustust viidata asjakohaste siseriiklike õigusnormide tõlgendamisel ja kohaldamisel direktiivile piiravad õiguse üldpõhimõtted, eelkõige õiguskindluse ja tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte, ning see ei või olla aluseks siseriikliku õiguse *contra legem* tõlgendusele“ (punkt 110).
- 82 Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab samuti, et tuleb märkida, et isegi kui lähtuda piisava kindlusega eeldusest, et liidu õigusega oleks vastuolus see, kui kannatanud kolmandate isikute ja FGA vastu tuginetakse kindlustuslepingu tühisusele põhikohtuasjas vaidlusaluse lepingu konkreetsel asjaoludel, ei võimalda kooskõlalise tõlgendamise põhimõte seepärast siiski jõuda esimeses kohtuastmes tehtud järeldusele vastupidisele järeldusele, kuna – nagu nähtub riigisisese õiguse analüüsist selles valdkonnas – oleks selle kooskõlalise tõlgendamise tulemuseks väga tõenäoliselt selle õiguse tõlgendamine *contra legem*, mida see põhimõte ei luba, nagu on juba märgitud.
- 83 Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole kindel, et liidu õigusega on vastuolus see, kui põhikohtuasjas vaidlusaluse lepingu konkreetsel asjaoludel tuginetakse kannatanud kolmandate isikute ja FGA vastu kindlustuslepingu tühisusele.
- 84 See tuleneb selle kohtu sõnul asjaolust, et järgnevat kohustuslikku tsiviilvastutuskindlustust käsitlevates direktiivides ega ka selles valdkonnas välja kujunenud Euroopa Kohtu praktikas ei ole viidatud kindlustuslepingu tühisusele tehingu sisu õigusvastasuse tõttu. Äärmisel juhul tuleneb sellest kohtupraktikast eespool viidatud 20. juuli 2017. aasta kohtuotsuse (C-287/16) kaudu, et kannatanute vastu ei saa tugineda kindlustuslepingutele, mis on tühistatavad lepinguga nõusoleku puudumise tõttu, mis põhineb valeandmete tahtlikul esitamisel sõiduki omandiõiguse ja selle peamise juhi isiku kohta, või kindlustuslepingutele, mis on tühised seetõttu, et kindlustatul ei ole kaetud riski suhtes õiguskaitset väärivat huvi; kuid nimetatud kohtupraktikas ei ole avaldatud seisukohta võimaluse (või võimatuse) kohta tugineda kindlustuslepingu tühisusele, mis on tingitud sellest, et kindlustuslepingu esemeks on tegevus, mida lisaks sellele, et see ei ole lubatud ja on seega salajane, ei saa lubada, kuna see on ebaseaduslik ja õigusvastane, nii et võiks isegi asuda seisukohale, et selle tegevuse kasutajad, kannatanud kolmandad isikud – see on hageja seisukoht, vaatamata sellele, et faktilised andmed sellele asjaolule ei viita – toimisid „pahauskselt“, kuna nad ei saanud mitte olla teadlikud selle tegevuse salajasusest ja ebaseaduslikkusest.

- 85 Seega on üldteada, et lisaks sellele, et põhikohtuasjas vaidlusalune kindlustusleping on tühistatav, on see ka tühine, nagu leiti vaidlustatud otsuses, kuna ei saa kuidagi väita, et ebaseadusliku tegevuse risk võiks vastata „õiguskaitsset väärivale huvile“. On võimalik, et siin ei ole tegemist mitte RJCS-i artikli 43 kohaldamisega, vaid tõenäoliselt selle õigusakti artikli 14 kohaldamisega, mis viitab „keelatud kindlustustele“ ja mille lõike 1 punktis a on juba keelatud sõlmida kindlustuslepinguid, mis katavad süüteo või väärteo toimepanemise tõttu tekkinud kriminaalvastutusest tulenevaid riske, ning tagab seejärel lisaks, et kohaldatakse „üldisi eeskirju tehingu sisu õiguspärasuse kohta“, viidates seega vältimatult tsiviilseadustiku artiklitele 280 ja 294.
- 86 Teiseks ei saa sellist tühisust mingil juhul samastada RJCS-i artikli 24 lõike 1 ja artiklite 25 ja 91 järgse tühistatavusega, kuna alguses või hiljem jäeti riskist tahtlikult teatamata. Kostja, kes on kindlustusvõtja, ei jätnud mitte juhuslikult teatamata sellest, kuidas ta kavatses kasutada sõidukit, mida ta tahtis kindlustada. Neil asjaoludel ei kahjusta see teatamata jätmine mitte ainult kindlustusandjat, kuna see häirib vastastikust tasakaalu kindlustusmaksete ja riski vahel, vaid ühiskonda üldiselt, tekitades väga suure maanteeliiklusriski, nagu näitab juhtunud õnnetus.
- 87 Esimeses kohtuastmes otsustati – mis näib põhimõtteliselt olevat jõustunud –, et põhikohtuasjas vaidlusalune kindlustusleping on lepingu eseme õigusvastasuse tõttu tühine, nii et sellest põhjusest tingitud tühisus ei saa muutuda tühistatavuseks, mistõttu tuleb järeldada, et kohtuvaidluses käsitletav olukord tõstatab valeküsimumuse: kas lepingu tühistatavusele saab (ei saa) tugineda kannatanud kolmandate isikute ja FGA vastu.
- 88 Apellatsioonkaebuse raames tuleb otsustada, kas lõpuks võib niisuguse sõiduki liikluses kasutamise tagajärjel, mille tsiviilvastutuse kohta on sõlmitud kindlustusleping, kannatanud kolmandate isikute ja FGA vastu tugineda sellele, et see leping on tühine, kuna selle lepingu ese on õigusvastane, isegi juhul, kui kolmandad isikud võisid olla sellest õigusvastasusest teadlikud.
- 89 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul ei anna sellele küsimusele vastatust eespool viidatud Euroopa Kohtu 20. juuli 2017. aasta kohtuotsus, mille resolutsioonis otsustati:
- „direktiivi 72/166/EMÜ [...] artikli 3 lõiget 1 ja [teise direktiivi 84/5/EMÜ] artikli 2 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mille tagajärjel saab sellistel asjaoludel nagu põhikohtuasjas õnnetuses kannatanud kolmandate isikute vastu tugineda mootorsõidukite tsiviilvastutuskindlustuse lepingu tühisusele, mis tulenes kindlustusvõtja algselt esitatud valeandmetest kõnealuse sõiduki omaniku ja peamise juhi kohta, või asjaolust, et isik, kelle arvel või nimel kindlustusleping sõlmiti, ei omanud majanduslikku huvi nimetatud lepingu sõlmimise vastu.“

- 90 Viidates sõnaselgelt professor Menezes Cordeiro arvamusele, mis lisati põhikohtuasja toimikusse, märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et „viga, mida Euroopa Kohus kaalus analüüsitud kohtuotsuses [C-287/16], on väga väike. Selles kohtuasjas vaidluse all olnud lepingu „puuduseks“ oli üksnes sõiduki peamine juhi isiku ebatäpne deklareerimine, ilma et selle ebatäpsuse tõttu oleks risk oluliselt suurenenud. Prantsusmaal juhtunud saatusliku õnnetuse konkreetsel juhul aga ei olnud puuduseks see: olukord on täiesti erinev sellest, mis on lepingus sätestatud, kordades suurema riskiga ja sügavalt ebaseaduslike elementidega“.
- 91 Seega leiab Tribunal da Relação de Coimbra (Coimbra apellatsioonikohus), et apellatsioonkaebuse esemeks olevale küsimusele ei saa vastust nimetatud Euroopa Kohtu otsusest ega teistest tema kohtuotsustest, mis on tehtud liiklusõnnetuste kohta, mistõttu ei ole liidu õiguse sisu põhikohtuasjas vaidlusaluse küsimusega seoses teada.
- 92 ELTL artikkel 267 näeb seda tüüpi olukordades ette eelotsusetaotluse esitamise, mehhanismi, mille kohta tuleb täpsustada, et selle kohaselt on Euroopa Kohus pädev tõlgendama ainult liidu õigust, mitte riigisisest õigust.
- 93 Nimelt annab ELTL artikli 267 teine lõik kõigile liikmesriikide kohtutele õiguse esitada nende menetluses olevates kohtuasjades Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus ning selleks piisab, kui tõstatatakse liidu õiguse tõlgendamise või kehtivuse küsimus, mis on asjaomase otsuse jaoks asjakohane.
- 94 Tribunal da Relação de Coimbra (Coimbra apellatsioonikohus) kolmas tsiviilkoda otsustab menetluse peatada, et esitada Euroopa Liidu Kohtule alguses esitatud eelotsuse küsimused.